

**GŁOSA DO NIEOPUBLIKOWANEGO
POSTANOWIENIA REP. 66/WS/20
NACZELNEGO SĄDU LEKARSKIEGO
Z 18.09.2020 R.**

Mgr Krzysztof Sobieralski

e-mail: sobieralski-krzysztof@wp.pl

W postanowieniu na podstawie art. 426 § 2 k.p.k., art. 626 § 3 k.p.k., w zw. z art. 112 pkt 1 ustawy o izbach lekarskich¹ odmówiono pokrzywdzonemu przyznania zwrotu kosztów zastępstwa prawnego.

Nieprawomocnym orzeczeniem Wu/1/2019 Okręgowego Sądu Lekarskiego w Bydgoszczy z 31.06.2019 r. (nieopublikowanym) obwiniony został uznany za winnego popełnienia wszystkich zarzucanych mu czynów. Skutkowało to wnioskiem o zasądzenie na rzecz pokrzywdzonego kosztów postępowania. W dniu 10.10.2019 r. wydano nieopublikowane postanowienie Rep. 159/WS/19 Naczelnego Sądu Lekarskiego. Sąd na podstawie art. 626 § 2 k.p.k., w zw. z art. 112 pkt 1 ustawy o izbach lekarskich² nie uwzględnił wniosku pokrzywdzonego. Zdaniem Naczelnego Sądu Lekarskiego przepisy art. 627 k.p.k. oraz 616 § 1 pkt 2 k.p.k., w zw. z art. 112 pkt 1 ustawy o izbach lekarskich³ nie mają zastosowania, ze względu na odmienność charakteru, celów i funkcji (specyfikacji) postępowania dotyczącego odpowiedzialności zawodowej lekarzy. Odmienność postępowania zdaniem Sądu cechuje się brakiem nadania mu odpowiednich uprawnień do rozstrzygania o roszczeniach finansowych (majątkowych) pomiędzy stronami, a także z niemożnością pokrycia tych kosztów w sposób bezpośredni ze Skarbu Państwa. Uzasadniając postanowienie przytoczono treść art. 57 ust. 2 ustawy o izbach lekarskich⁴ podnosząc

¹ Zob. Ustawa o izbach lekarskich z 2.12.2009 r. (tekst jednolity: Dz. U. z 2019 r., poz. 965).

² Zob. Ustawa o izbach lekarskich z 2.12.2009 r. (tekst jednolity: Dz. U. z 2018 r., poz. 168).

³ Ibidem

⁴ Ibidem.

również argumentację o braku regulacji prawnych w przedmiocie wynagradzania lekarzy ustanowionych jako pełnomocników. Tego typu tłumaczenia w ocenie Sądu jednoznacznie wskazują, że jeżeli mocodawca oczekiwałby orzekania na rzecz pokrzywdzonego tych kosztów, to dałby temu wyraz w ustawie o izbach lekarskich⁵. Brak jakiegokolwiek nawiązania przez mocodawcę do kosztów postępowania w ustawie o izbach lekarskich⁶ uniemożliwia ich zasądzenie i świadczy o celowym braku regulacji, a nie o luce prawnej. Z kolei przyznanie kosztów postępowania dla pokrzywdzonego prowadziłoby do obciążania winnych lekarzy dodatkowymi niedogodnościami, które stanowiłyby większą karę wobec sprawcy czynu. Zauważono także, że zapisy Regulaminu⁷, nie regulują kosztów postępowania w rozumieniu k.p.k., ale określają w § 53 koszty postępowania (doręczania pism sądowych, należności rzeczniaka i sądu w ramach postępowania, zwrotu utraconych zarobków, kosztów przejazdu, należności biegłych, kosztów administracyjnych) przed Sądami Lekarskimi. Od postanowienia pokrzywdzony złożył zażalenie. Sąd drugiej instancji utrzymał w mocy postanowienie powtarzając właściwie w całości przytoczoną wcześniej argumentację.

Naczelny Sąd Lekarski błędnie przyjął, że w obecnym stanie prawnym brak jest konstrukcji prawnej dla przyznania kosztów zastępstwa procesowego pokrzywdzonemu. W art. 89 ust. 4 zd. 2 ustawy o izbach lekarskich⁸ wskazano wprost, że w razie ukarania obwinionego ponosi on koszty postępowania. Analizując ustawę o izbach lekarskich⁹ można zauważyć, iż brak jest tam jakiegokolwiek definicji legalnej kosztów postępowania. Zgodnie z treścią art. 112 pkt 1 ustawy o izbach lekarskich¹⁰, do spraw nieuregulowanych w ustawie z zakresu odpowiedzialności zawodowej lekarzy stosuje się odpowiednio przepisy k.p.k.

Należy zwrócić uwagę na dwa znaczenia powyższego przepisu prawnego: „stosuje się” oraz „odpowiednio”. Wyraz „stosuje się <obowiązujące> przepisy odsyłające” stanowi zgodne z § 159 Rozporządzenia¹¹ swoistego rodzaju odesłanie dynamiczne. Tego typu określenie nakazuje wprost rozumieć brzmienie obowiązującego przepisu odesłanego (drugiego stopnia). Warto też zwrócić uwagę, że prawodawca wyróżnił cztery grupy odesłania dynamicznego. Pierwsze nazywam porządkująco-streszczającym odesłaniem dynamicznym, drugie to streszczające odesłanie dynamiczne, trzecie z kolei jest porządkującym odesłaniem dynamicznym, a ostatnie na którym się skupimy można zdefiniować pod pojęciem odpowiedniego odesłania dynamicznego.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

⁷ Zob. Regulamin Wewnętrznego Urzędowania Sądów Lekarskich, stanowiący załącznik do uchwały nr 4 Nadzwyczajnego XII Krajowego Zjazdu Lekarzy z 14.05.2016 r.

⁸ Zob. Ustawa o izbach lekarskich z 2.12.2009 r. (tekst jednolity: Dz. U. z 2019 r., poz. 965).

⁹ Ibidem

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Zob. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 29.02.2016 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”.

Prawodawca dodając słowo „odpowiednio” wyraził chęć pewnego rodzaju modyfikacji bezpośredniego brzmienia obowiązującego przepisu odesłanego. Należy dodać, że znaczenie słowa „odpowiednio” nie zostało nigdzie bliżej zdefiniowane. Można zatem się jedynie domyślać znaczenia tejże definicji dokonując odpowiednich dedukcji merytorycznych poprzez próby badawcze analizujące jego umiejscowienie w różnego rodzaju aktach prawnych. W moim przekonaniu „odpowiednio” oznacza proces analogicznego przełożenia obowiązującego brzmienia przepisu lub przepisów prawnych drugiego stopnia, które umożliwiają w sposób zgodny je stosować (interpretować lub wyklądać), w stosunku do aktu prawnego odsyłającego (upoważniającego – pierwszego stopnia)¹². I tak na podstawie § 159, w zw. z § 156 ust. 4 Rozporządzenia¹³ tego rodzaju odesłania można rozumieć przez prymat znaczenia: < *Do... (określenie instytucji) stosuje się odpowiednio obowiązujące przepisy prawne w brzmieniu, jakie będą miały każdorazowo w czasie obowiązywania przepisu odsyłającego (przedmiotowe określenie przepisów).*> – odpowiednie odesłanie dynamiczne. Słusznie stwierdził Sąd Najwyższy, że normy w drugim zakresie odniesienia są odkodowywane poprzez wykorzystanie wykładni funkcjonalnej i systemowej. Te zaś skłaniają do przyjęcia, że stosowanie normy w drugim zakresie odniesienia, chociaż „odpowiednie”, powinno nastąpić w sposób najbardziej zbliżony do tego, w jakim funkcjonuje ona w pierwszym zakresie. Przy odmiennym założeniu posłużenie się odesłaniem do innego przepisu, odpowiednio stosowanego, traciłoby rację bytu, gdyż osłabiałoby wymóg ścisłego i jasnego określania granic obowiązywania normy prawnej, jako wzorca powinnego zachowania się jej adresata (K. Opalek, J. Wróblewski: *Zagadnienia teorii prawa*, Warszawa 1969, s. 65)¹⁴. W innym stanowisku z kolei wyrażono, że odpowiedniość przepisów prawnych wyraża respektowane reguły stanowiące zakres odniesienia normującego dane zagadnienie¹⁵. Pozostając na tej płaszczyźnie trzeba wskazać za uzasadnione wprowadzenie słowa „odpowiednio” do aktu prawnego, które w uproszczeniu rzecz ujmując musi oznaczać nic innego jak przełożenie obowiązujących przepisów k.p.k. pozwalające na ich prawidłowe zastosowanie (zinterpretowanie lub wyłożenie) w połączeniu z ustawą o izbach lekarskich¹⁶.

¹² Podobnie M. Hauser, *Przepisy odsyłające, zagadnienia ogólne*, „Przegląd Legislacyjny” 2003, nr 4, s. 88-89.

¹³ Zob. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 29.02.2016 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”.

¹⁴ Zob. Uchwała SN z 30.01.2001 r. w sprawie I KZP/50/00, OSNKW 2001/3-4/16; Wyrok NSA z 23.06.2020 r. w sprawie II OSK 3778/19, LEX nr 3039245 [dostęp: 7.12.2020 r.].

¹⁵ Zob. Uchwała SN z 30.09.2003 r. w sprawie I KZP 23/03, OSP 2003, nr 12, poz. 40.

¹⁶ Podobne wnioski w przedostatnim akapicie opracowania naukowego odnoszącego się do sformułowania „odpowiednio” w postępowaniu administracyjnym, R. Giętkowski, *Stosowanie przepisów kodeksu postępowania administracyjnego w postępowaniu dyscyplinarnym wobec funkcjonariuszy służb umundurowanych*, [w:] P. Józwiak (red.), W. Kozilewicz (red.), K. Opaliński (red.), Szkoła Policji w Pile. Odpowiednie stosowanie przepisów innych ustaw w sprawach dyscyplinarnych w służbach mundurowych. VII Seminarium Prawnicze z cyklu „Odpowiedzialność dyscyplinarna służb mundurowych”, Piła 2018, s. 18.

Skupiając swoją uwagę na ustawie o izbach lekarskich¹⁷ łatwo zauważyć, że nie jest ona sama w sobie aktem o charakterze proceduralnym. Takim aktem prawnym jest k.p.k.. Ustawodawca celowo posłużył się odpowiednim odwołaniem do niego. Zatem jasnym jest, że odpowiednie jego stosowanie odnosi się także do zasad i trybu ponoszenia opłat i kosztów postępowania przewidzianego zresztą w § 27 pkt 4 Rozporządzenia¹⁸. Nie sposób pominąć, że co do zasady zapisy Regulaminu¹⁹ są sprzeczne z k.p.k.. Niemniej formułują w § 53 Regulaminu²⁰ - utratę zarobku (utrata majątkową), którą można potraktować w sposób utraty oszczędności zarobkowych przeznaczonych na kwalifikowanego prawnika. Tak, czy inaczej, wobec występujących w Regulaminie²¹ sprzeczności, nieprecyzyjności (w zakresie przyznawania kosztów zastępstwa procesowego pokrzywdzonemu) stosuje się przepisy hierarchicznie ważniejsze, tj. przepisy k.p.k.. Słusznie dostrzeżono w nieopublikowanych postanowieniach Naczelnego Sądu Lekarskiego: Rep. 159/WS/19 z 10.10.2019 r. oraz Rep. 66/WS/20 z 18.09.2020 r., że zapisy Regulaminu²² różnią się od przepisów zawartych w k.p.k., w przedmiocie kosztów postępowania/procesu. Powyższe tym bardziej uzasadnia konieczność odpowiedniego odwołania się do przepisów k.p.k.

Zwracając uwagę na powyższe wynika zatem *explicite*, iż należy posiłkować się k.p.k. z odpowiednim jego przełożeniem znaczeniowym. W art. 616 § 1 pkt 2 k.p.k. można znaleźć, iż w skład kosztów procesu wchodzi uzasadnione wydatki stron, w tym z tytułu ustanowienia w sprawie jednego pełnomocnika. Przez koszty, o których mowa w art. 626 § 2 k.p.k., rozumie się całość kosztów procesu, w tym zarówno koszty sądowe (w tym opłaty), które należą się Skarbowi Państwa (tutaj: Izbie Lekarskiej), jak i uzasadnione wydatki przysługujące stronie oraz przyznawane pełnomocnikowi z wyboru wynagrodzenie za świadczoną pomoc prawną²³.

Potwierdzeniem na powyżej przedstawioną argumentację są oczywiście zasadne nieopublikowane orzeczenia Naczelnego Sądu Lekarskiego: Rep. 64/WS/18 z 30.08.2018 r., Rep. 147/WS/18 z 25.10.2018 r., przyznające słuszność powiązywania kosztów postępowania w sprawach lekarskich z regulacjami prawnymi znajdującymi się w Dziale XIV k.p.k. - Kosztów Procesu. W prawomocnym orzeczeniu Rep. 64/WS/18 z 30.08.2018 r. jednoznacznie stwierdzono, że koszty procesu związane z ustanowieniem pełnomocnika dotyczą kosztów postępowania przed Okręgowym Sądem Lekarskim w Bydgoszczy. Ugruntowana linia orzecznicza uprawnia do

¹⁷ Zob. Ustawa o izbach lekarskich z 2.12.2009 r. (tekst jednolity: Dz. U. z 2019 r., poz. 965).

¹⁸ Zob. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 29.02.2016 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”.

¹⁹ Zob. Regulamin Wewnętrznego Urzędowania Sądów Lekarskich, stanowiący załącznik do uchwały nr 4 Nadzwyczajnego XII Krajowego Zjazdu Lekarzy z 14.05.2016 r.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem.

²² Ibidem.

²³ Por. Postanowienie SN z 6.11.1976 r. w sprawie VI KRN 156/76, OSNKW 1977, nr 4–5, poz. 45; K. Postulski, *Orzekanie o kosztach sądowych w postępowaniu karnym wykonawczym*, „Prokuratura i Prawo” 2013, nr 10, s. 104.

wnioskowania, że tego typu koszty procesu należą do kosztów postępowania przed Sądem Lekarskim. Wobec uznania przez Sąd Lekarski za słuszne powyższych kosztów procesu, niezrozumiała staje się późniejsza odmowa zasądzenia na rzecz pokrzywdzonego kwoty za pełnomocnika z wyboru.

Przekładając powyższe na grunt niniejszej glosy należy zauważyć, że w k.p.k. uregulowano kwestię zwrotów kosztów stawek za zastępstwo kwalifikowanych prawników (adwokatów, radców prawnych) dla strony postępowania. Z art. 57 ust. 2 ustawy o izbach lekarskich²⁴ wynika wprost, że pokrzywdzony jest uprawniony do wyznaczenia swojego pełnomocnika z wyboru, którego obowiązki może pełnić w niniejszym postępowaniu także lekarz. Odpowiednie zastosowanie przepisów k.p.k. o kosztach zastępstwa procesowego ma swoje przełożenie także do lekarzy. Nie można zapomnieć, że w kwestiach dotyczących pełnomocnictwa - art. 89 k.p.k. odsyła także do odpowiedniego stosowania przepisów obowiązujących w postępowaniu cywilnym. Mając powyższe na względzie wypada stwierdzić, że prawodawca celowo zaniechał użycia sformułowania, które bezpośrednio odsyłałoby do stosowania przepisów k.p.c.. Różnica wynikająca z stosowania przepisów obowiązujących w postępowaniu cywilnym świadczy o możliwości zastosowania także innych ustaw, aniżeli li tylko k.p.c.. W postępowaniu cywilnym obok przepisów k.p.c. stosuje się także między innymi przepisy k.c.. Dlatego wobec lekarzy można szacować stawki za zastępstwo procesowe również na podstawie umowy zlecenie (art. 734 § 1 k.c. i art. 735 k.c.), jeżeli ani z umowy, ani z okoliczności nie wynika, że przyjmujący zlecenie zobowiązał się wykonać je bez wynagrodzenia. Jeżeli nie ma obowiązującej taryfy, a nie umówiono się na wysokość wynagrodzenia, należy się wynagrodzenie odpowiadające wykonanej pracy (tj. zgodnie ze stawkami norm przepisanych, a dotyczących kwalifikowanych prawników). Wreszcie stosownie do treści art. 98 § 1 k.p.c. strona przegrywająca sprawę obowiązana jest zwrócić przeciwnikowi na jego żądanie koszty niezbędne do celowego dochodzenia praw i celowej obrony (koszty procesu), przy czym do niezbędnych kosztów procesu strony reprezentowanej przez zastępcę procesowego zalicza się wynagrodzenie, jednak nie wyższe niż stawki opłat określone w odrębnych przepisach i niezbędne wydatki jednego adwokata, radcę prawnego, adekwatnie w tym także lekarza (art. 98 § 3 k.p.c.). Wynagrodzenie pełnomocnika z wyboru regulują odrębne przepisy (art. 98 § 4 k.p.c.)²⁵. Po za nawiasem postępowanie cywilne bezspornie ustala sprawy majątkowe pomiędzy stronami, w zakresie pełnomocnictwa. Sądy Lekarskie działają również na ich zasadach.

Nieracjonalne i niezrozumiałe byłoby przepisanie całego k.p.k. do ustawy o izbach lekarskich²⁶. Między innymi z tego powodu prawodawca nakazał odpowiednie stosowanie procedur z prawa karnego. Nigdzie w przepisach prawa polskiego nie znajdziemy zapisu zakazującego sądom lekarskim orzekania o kosztach zastępstwa

²⁴ Zob. Ustawa o izbach lekarskich z 2.12.2009 r. (tekst jednolity: Dz. U. z 2019 r., poz. 965).

²⁵ Zob. Postanowienie SN z 17.10.2011 r. w sprawie I UZ 33/11, OSNP 2012/21-22/274.

²⁶ Zob. § 156 ust. 4 Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z 29.02.2016 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”.

dla pokrzywdzonego.

Sposób finansowania Sądów Lekarskich w żaden sposób nie wpływa na niemożność zasądzenia kosztów zastępstwa procesowego od osoby skazanej. Z praktyki orzeczniczej wynika, że zostają oni obciążani kosztami (doręczenia wezwań i innych pism związanych z postępowaniem przed sądem; należności rzecznika i członków sądu związane z postępowaniem w tym sądzie, a w szczególności zwrot utraconych zarobków i kosztów przejazdów; należności świadków z tytułu zwrotu utraconych zarobków i kosztów przejazdów; należności biegłych za wydane opinie oraz z tytułu utraconych zarobków i kosztów przejazdów w razie wezwania przez sąd do uczestnictwa w rozprawie; inne koszty administracyjne, w tym koszt materiałów biurowych i piśmienniczych) za pomocą grzywny na rzecz Fundacji²⁷. Ze zgromadzonych środków można byłoby także zadbać np. o interesy pokrzywdzonych. Konieczność wyłożenia kosztów zastępstwa procesowego, ze świadomością, że w żadnym przypadku nie będą one podlegały zwrotowi, może zniechęcać pokrzywdzonego do zaangażowania adwokata albo radcy prawnego z wyboru i skłonić go do rezygnacji z profesjonalnej pomocy prawnej²⁸. Stawiając na szali sprawiedliwość, nie może być tak ażeby osoba chcąca dochodzić swoich praw wprawdzie musiała dokonać szacunkowej oceny, czy bilans wynikający z wszczęcia postępowania jest na tyle miarodajny, w stosunku do ewentualnie poniesionych kosztów finansowych, które będzie musiała ponieść²⁹. Brak orzeczenia o kosztach zastępstwa procesowego uniemożliwia pokrzywdzonemu dochodzenia przyszłych roszczeń na drodze cywilnej. Natomiast zasądzenie od skazanego tych kosztów otworzyłoby pokrzywdzonemu tę drogę.

Niepokojąca staje się okoliczność, w której Sąd dostrzega i troszczy się tylko o losy przyszłych osób prawomocnie skazanych, podnosząc w swoim orzeczeniu, że nie zgadza się z przepisami prawa o obciążeniu ich kosztami postępowania/procesu, albowiem takie konsekwencje mogłyby (zdaniem Sądu) oznaczać większą dolegliwość dla winnego. W postępowaniu przed sądami powszechnymi czymś normalnym jest, że obok wymierzonej kary osoba prawomocnie skazana może być również obciążona kosztami postępowania/procesu. Przypomnienia tutaj wymaga, że Sądy Lekarskie działają tak jak sądy powszechne, bo na podstawie m.in. przepisów k.p.k.

Na marginesie zaprezentowane przez Sąd stanowisko prowadziłyby do zachwiania równowagi w procesie. Obwinionemu mimo jego nabytej wiedzy

²⁷ Zob. Fundacja Lekarze Lekarzom, nr KRS 0000409693 utworzona przez Naczelną Izbę Lekarską na mocy uchwały Naczelnej Rady Lekarskiej Nr 34/10/VI z 3.09.2010 r., zwaną dalej Fundatorem, aktem notarialnym sporządzonym przez notariusza Aldonę Czamarską w kancelarii notarialnej w Warszawie, ul. Konduktorska 4/29 w dniu 9.09.2010 r., rep. A Nr 1689/2010, <http://fl.org.pl/o-fundacji/statut-fundacji/> [dostęp: 9.12.2020 r.].

²⁸ Por. A. Bodnar, Wniosek z 22.10.2018 r. w sprawie II.511.573.2018II.511.573.2018.MH Rzecznika Praw Obywatelskich, www.rpo.gov.pl, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Wniosek%20do%20TK%20w%20sprawie%20koszt%C3%B3w%20obrony%20przy%20apelacji%20na%20korzy%C5%9Bc%20od%20wymiaru%20kary%20.pdf> [dostęp: 8.12.2020 r.].

²⁹ Ibidem.

specjalistycznej, przyznawano by dodatkowo możliwość wyznaczenia obrońcy z urzędu, a pokrzywdzony nie mógłby nawet odzyskać utraconych kosztów zastępstwa procesowego (kosztów postępowania/procesu). Tego typu działania prowadzą do obrazy art. 32 i 45 ust. 1 Konstytucji RP. „Karanię” pokrzywdzonego kosztami postępowania/procesu nie znajduje jakiegokolwiek uzasadnienia i jest sprzeczne z duchem prawa. Wobec powyższego w szczególności zastosowanie mają przepisy art. 627 i 616 § 1 pkt 2 k.p.k..

Kończąc niniejszą glosę należy nadmienić, że uzasadnienie sądu drugiej instancji nie powinno być sporządzone na zasadzie kopiuj-wklej. Takie uchybienie skutkuje brakiem kontroli instancyjnej orzeczenia. Rozważania powinny być indywidualne i wychodzić z inicjatywy właśnie tegoż sądu, a nie sądu pierwszej instancji. Fakt przekopiowania zasadniczej części uzasadnienia może stanowić naruszenie zasady niezależności i niezawisłości sędziowskiej. Treść orzeczenia jest dotknięta taką wadą kwalifikowaną (w ogóle nie zawiera rozważań własnych sądu drugiej instancji) w taki sposób, że nie ma możliwości jego naprawienia.

Piśmiennictwo

- Giętkowski R., *Stosowanie przepisów kodeksu postępowania administracyjnego w postępowaniu dyscyplinarnym wobec funkcjonariuszy służb umundurowanych*, [w:] Józwiak P., Kozilewicz W., Opaliński K. (red.), Szkoła Policji w Pile. Odpowiednie stosowanie przepisów innych ustaw w sprawach dyscyplinarnych w służbach mundurowych. VII Seminarium Prawnicze z cyklu „Odpowiedzialność dyscyplinarna służb mundurowych”, Piła 2018.
- Hauser M., *Przepisy odsyłające, zagadnienia ogólne*, „Przeгляд Legislacyjny” 2003, nr 4.
- Postulski K., *Orzekanie o kosztach sądowych w postępowaniu karnym wykonawczym*, „Prokuratura i Prawo” 2013, nr 10.